

Rozwój ruchów rewolucyjnych w Polsce

W Królestwie Polskim ustawa przemysłowa z 1870 roku zabraniała zrzeszania się robotników jak i strajków. Dzień pracy trwał od 12 do 14 godzin często przedłużany do 16. Płace robotników obniżane były na wiele różnych sposobów, poprzez wydawanie bonów do sklepów przyfabrycznych, wysokie kary za zaniebdania czy spóźnienia, potrącenia na szpital, emeryturę czy narzędzia. Ustawodawstwo z 1882-85 roku ograniczające pracę kobiet i dzieci nie było egzekwowane do lat 90 tych. Kasy chorych, których obowiązek prowadzenie miały zakłady powyżej 50 pracowników były zaniedbywane i zapewniały niewystarczającą opiekę. Budownictwo nie nadążało za rozwojem przemysłu w jednej izbie mieszkało nieraz 9-10 a nawet 14 osób. Do połowy lat 70 tych robotnicy walczyli o poprawę bytu samotnie. Wiosną 1871 roku wybuchł większy strajk w warszawskiej stalowni Lilpopa. Do Królestwa idee socjalistyczne przybyły z Rosji. W Petersburgu w 1875 roku powstało pierwsze polskie kółko socjalistyczne związane z Ziemią i Wolą. Wielu Polaków włączyło się w terrorystyczne akcje Narodnej Woli. Grupa działaczy przybył do Polski w latach 1876-7. Ludwik Waryński podjął pracę w fabryce Lilpopa, Filipina Płasowiecka rozpoczęła pracę z młodzieżą chłopską. W latach 1877-8 powstawały pierwsze kółka socjalistyczne liczące od kilku do kilkunastu członków. Równolegle i niezależnie powstawały kasy oporu liczące około 300 członków. Fala aresztowań zakończyła działanie kas oporu w 1880. Waryński uniknął aresztowania i udał się do Lwowa a później do Krakowa gdzie udało mu się zorganizować koła oporu. Szybko został aresztowany osądzony i wydalony za granicę. Proces jednak zakończył się kompromitacją władz zapadły wyrok uniewinniający.

W Prusach związki zawodowe były dozwolone od 1864 roku ale udział w strajkach zabroniony i karany więzieniem. W latach 1878-90 obowiązywała ustawa przeciw socjalistom zakazująca druku i kolportażu wydawnictw socjalistycznych. W 1874 roku wprowadzono przymusowe ubezpieczenie NWW. Na Śląsku czas pracy trwał 12 godzin. Wcześniej bo już w latach 60- tych pojawiły się pierwsze związki zawodowe na Górnym Śląsku w 1871 roku wybuchł wielki strajk w kopalni Król. W Poznaniu i Bydgoszczy strajki stały się częstym zjawiskiem od 1869 roku. Do końca lat 70 tych agitacja socjalistyczna nosiła charakter niemiecki. Wczesny ruch robotniczy załamał się jednak w wyniku ustaw wyjątkowych.

W Austrii związki zawodowe dozwolone były od 1867 roku a strajki 1870. Ubezpieczanie wprowadzono tu w latach 80 tych. Płace często spadały poniżej minimum egzystencji. Istniała ogromna przepaść między świadomością robotników w 2-3 pokoleniu a rzeszami dopiero rozpoczynającymi pracę w fabrykach. Pierwsze organizacje bez konkretnego programu który wypracowywany był dopiero w toku działalności powstały 1868 roku. Stowarzyszenie Młodzieży Czeladniczej – Gwiazda, Towarzystwo Postępowe, a we Lwowie zecerzy. Wydawano pisma Rękodzielnik, Czcionka, Praca pisał tam między innymi Bolesław Limanowski.

Najwybitniejsi socjaliści, którzy uciekli z Warszawy skupili się w **Genewie**. Założyli pismo Równość. Na łamach tego pisma wydali pierwszy program zwany brukselskim, nawiązujący do marksizmu z domieszką anarchizmu. Na tym etapie socjalizm łączył się w walką o niepodległość. Jednak wybitni socjaliści Waryński, Mendelson, Dłuski akcentowali internacjonalizm, co prowadziło do paradoksu, kiedy Polacy odcinali się od

sprawy narodowej a tą akcentował Marks czy Engels. W 1881 grupa Równość wróciła do Prus i Galicji. Represje i aresztowania zahamowały jednak akcje uświadamiania mas robotniczych. Głównym oparciem pozostało więc **Królestwo**.

W 1882 roku Waryński powrócił z Genewy i ogłosił odezwę programową **Socjalno-Rewolucyjnej Partii Proletariat**. Opierając się na Marksie odezwa wzywała do walki z klasami uprzywilejowanymi. Celem ostatecznym miało być przekazanie własności państwu; środkami działania – tajna organizacja robotnicza, akcja strajkowa i terror ekonomiczny i polityczny. Sprawę niepodległości pominięto. Partia opowiedziała się za współpracą z Narodną Wolą. Choć liczba członków była niewielka oddziaływanie zapewne szerokie. Kiedy w 1883 roku oberpolicmajster nakazał poddanie kobiet pracujących w przemyśle kontroli sanitarnej na równi z prostytutkami, Proletariat wezwał do bojkotu – postanowienie cofnięto. Wydawano nielegalne pismo Proletariat w nakładzie dochodzącym do 2 tysięcy egzemplarzy. (Partia Robotnicza Solidarność) Na jesieni 1883 roku seria aresztowań doprowadziła do uwięzienia wielu członków w tym Waryńskiego. Nowe kierownictwo partii z Aleksandrem Dębskim dokonało kilku zamachów na szpiegów carskich i prowokatorów. W 1884-86 roku aresztowania doprowadziły do rozbicia partii. Waryński zmarł w więzieniu, a wielu działaczy na szubienicy.

W 1887 roku powstał **II Proletariat** bez większego oparcia społecznego i z podobnym programem propagującym terror indywidualny. Walkę ekonomiczną czyli poprzez strajki prowadził **Związek Robotników Polskich** organizujący kasy oporu, a następnie związki fachowe gromadzące składki na zasiłki dla strajkujących. Tygodnik Powszechny drukował artykuły propagujące socjalizm naukowy. Obchody 1 maja począwszy od 1 maja 1890 roku były manifestacją siły klasy robotniczej. Powoli rodziła się koncepcja partii socjalistycznej trójjaborowej.

W 1893 roku powstał **Związek Zagranicznych Socjalistów Polskich** w Londynie. W tym samym czasie z połączenia II Proletariatu i Związku Robotników Polskich powstała **Polska Partia Socjalistyczna**, z której wyłoniła się internacjonalistycznie nastawiona **Socjaldemokracja Polska** później zwana **SDKP**. PPS akcentował dążenia niepodległościowe, dla Piłsudskiego socjalizm był tylko narzędziem oddziaływania na masy. SDKP podjęła szeroką działalność wśród robotników. Aresztowania 1894-5 wtrąciły do więzień cały prawie aktyw partyjny.

PPS prowadziła głównie akcje propagandy bezpośredniej poprzez szeroki kolportaż Robotnika. Aresztowania członków SDKP doprowadziły do jej rozbicia, część członków w 1900 w połączeniu z socjalistami litewskimi utworzyła **SDKPIL**.

W 1893 roku z niemieckiej SD wyłonili się polscy socjaliści tworząc **PPS zaboru pruskiego**. PPS z. p. wydawała gazetę robotniczą pełną odniesień do wiary katolickiej i do tradycji kultury polskiej. Kiedy w 1897 do programu partii włączono walkę o niepodległość doszło do zadrażnień i ostatecznego zerwania z SD.

W Galicji robotnicy mogli działać poprzez Galicyjską Partię Socjaldemokratyczną, w 1897 roku przekształcili się w Polską Partię Socjaldemokratyczną Śląska Cieszyńskiego i Galicji. PSD nie widziało w Kościele wroga.

